

Vondelingen ge(her)definieerd

DR. K.B. VAN TIGGELEN, MBA

NEDERLANDS INSTITUUT VOOR DE DOCUMENTATIE VAN ANONIEM AFSTANDDOEN (NIDAA)

KERSTIN.VAN.TIGGELEN@NIDAA.NL

1 AUGUSTUS 2015

De media melden gemiddeld slechts één tot anderhalve vondelingzaak per jaar in Nederland. Toch is het onderwerp politiek, juridisch en maatschappelijk actueel vanwege de opening van vondelingenkamers. Een duidelijke definitie van deze jonge bevolkingsgroep ontbreekt echter. Dit zorgt onder meer voor afwijkingen in tellingen.

Van een gevonden kind is vaak niet duidelijk wie het is, maar ook niet wát het is. Over de recht-toe-recht-aan geplaatste kinderen, zoals voor de voordeur van een woning, bestaat over het algemeen consensus: het betreft een vondeling. Maar wat als het kind voor het gevonden wordt al is overleden of zelfs dood is geplaatst? Of wanneer een kind duidelijk op een vrijwel onvindbare plek is gelegd, klaarblijkelijk om te (doen) sterven, maar door toeval toch levend wordt gevonden? Of wanneer het kind wordt 'gevonden' door de moeder zelf? Het Wetboek van Strafrecht (WvSr) geeft geen definitie van de vondeling zelf, omdat deze als slachtoffer in strafrechtelijk opzicht geen rol speelt. Daarnaast gebruiken betrokken instanties vooral excluderende definities die omschrijven wat er in ieder geval niet onder een vondeling moet worden verstaan. Het Nederlandse Instituut voor de Documentatie van Anoniem Afstanddoen (NIDAA) voert op dit moment op basis van online bronnen (zoals media en officiële instanties) demografisch onderzoek uit naar naoorlogse vondelingen in Nederland. Hiervoor is een nieuwe, positief gestelde definitie geformuleerd door het verkennen van verschillende invalshoeken, te weten het juridisch perspectief, de intentie van de vondelinglegger, en de publieke opinie.

Juridisch perspectief

Wie een baby te vondeling legt, is strafbaar. De juridische definitie van een vondelinglegger kan worden afgeleid uit het WvSr onder titel XV Verlaten van hulpbehoevenden (artikel 255 t/m 260). Zo formuleert artikel 255: "Hij die opzettelijk iemand tot wiens onderhoud, verpleging of verzorging hij krachtens wet of overeenkomst verplicht is, in een hulpeloze toestand brengt of laat [...]". Verder stelt artikel 256: "Hij die een kind beneden de leeftijd van zeven jaren te vondeling legt of, met het oogmerk om er zich van te ontdoen, verlaat, [...]". De vraag is of uit deze wetsartikelen zich toch ook een definitie van een vondeling laat abstraheren. Daartoe zijn dominante lemmata uit de genoemde artikelen nader bekeken, te weten 'hulpeloze toestand', 'verlaten' en 'zeven jaren'.

De wetgever heeft het begrip 'hulpeloze toestand' niet gepreciseerd, doch dit wordt van toepassing geacht wanneer er gevaar bestaat voor het leven of de gezondheid en de hulpbehoevende zichzelf niet kan redden (Lindenberg & Van Maurik, 2013). Volgens deze interpretatie is een hulpeloos kind verlaten in de ene situatie wél strafbaar (bijvoorbeeld bij achterlating in de struiken) en in de andere situatie níet (met name van toepassing bij de sinds 2014 geopende vondelingenkamers die een pakket aan zorg voor kind bieden). Onduidelijk is of men in het tweede voorbeeld op basis van artikel 255 dan nog kan spreken van een vondeling.

Op de tweede plaats is er discussie over de juiste duiding van 'verlaten' uit artikel 256. Zo stelt de Raad voor de Kinderbescherming dat moeders die hun te vondeling gelegde kind zelf vinden, geen vondelingleggers zijn zoals bedoeld in het WvSr; zij hebben hun kinderen immers niet verlaten. Volgens diezelfde redenering zijn de door hun moeder gevonden kinderen geen vondelingen, want zij zijn niet verlaten. Ook een kind dat wordt achtergelaten in een vondelingenkamer leidt tot interpretatieverschillen van artikel 256. Zo volgt de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) het Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie dat stelt dat een (vondelingen)misdrijf niet aan de orde is als er vooraf een afspraak is gemaakt over opvang (WBOM, 2013, p. 10), waarbij "Het met de nodige publiciteit beschikbaar houden van een vondelingenkamer kan beschouwd worden als een openbaar aanbod" (RSJ, 2014, p. 23). Daarentegen wijst Van Wijk (2015, p. 102) op de mogelijkheid "[...]" dat de rechter, anders dan het Openbaar Ministerie tot op heden doet, deze handeling toch kwalificeert als 'te vondeling leggen', zoals bedoeld in artikel 256 WvSr. De rechter past dan de teleologische interpretatiemethode toe en oordeelt dat het artikel als doel heeft [...]

‘gedragingen strafbaar te stellen die ingrijpen in de band die bestaat tussen het kind en de ouder, dan wel de wettelijke verzorger van het kind, en welke er op zijn gericht om het kind te onttrekken aan die band’.

Tot slot het leeftijdscriterium. Artikel 256 indiceert een strafmaat voor “Hij die een kind beneden de leeftijd van zeven jaren te vondeling legt [...]”. Daarmee sluit de wetgever strikt genomen niet uit dat er ook een kind van zeven jaar of ouder te vondeling kan worden gelegd. In de rechtsliteratuur leidt men echter wel af “[...] dat alleen kinderen beneden de leeftijd van zeven jaar die nog niet kunnen lopen, te vondeling kunnen worden gelegd. Voor kinderen beneden deze leeftijd die wél kunnen lopen, resteert het verlaten met het oogmerk om er zich van de ontdoen” (WBOM, 2013, p. 8). Anderzijds, op grond van artikel 1:247 Burgerlijk Wetboek zijn ouders verplicht om hun minderjarige kind op te voeden en te verzorgen. Dit zou een argument kunnen zijn om het begrip ‘vondeling’ te laten gelden voor jongvolwassen tot een leeftijd van 21 (tot en met 31 december 1985) respectievelijk 18 jaar (vanaf 1 januari 1986).

Kortom, de genoemde voorbeelden maken duidelijk dat het vanuit theoretisch juridisch perspectief lastig is om op grond van hulpeloosheid, verlaten en leeftijd een sluitende definitie voor ‘vondeling’ te formuleren. Ook het alternatief, kijken naar de praktische wettoepassing, kent vele obstakels. Immers, er is pas sprake van een rechtsgang en dus een uitspraak over al dan niet vondelingschap als een dader bekend is. Daarnaast zijn uitspraken (vonnissen of sepots) van de rechtbank slechts beperkt op basis van mediabronnen voorhanden. Bovendien zijn pas sinds 1999 uitspraken van de rechtbanken en gerechtshoven digitaal beschikbaar via rechtspraak.nl waarbij op delict kan worden gezocht, terwijl in de (papieren) uitspraken van de periode daarvoor alleen kan worden gezocht wanneer zaaknummer of naam van de betrokkenen bekend is, hetgeen zelden het geval is. Wél is doorgaans bekend of de politie (uitvoerende macht) en/of het Openbaar Ministerie (rechterlijke macht) een situatie in enig stadium als vondelingzaak behandelt; dit gegeven kan als basis voor een definitie dienen.

Intentie van de vondelinglegger

Een vondelinglegger kan door handelingen of informatie tijdens het vondeling leggen of achteraf te kennen geven dat het de bedoeling is dat de baby levend wordt gevonden. Denk hierbij aan het plaatsen van het kind bij een voordeur van een huis en aanbellen, of het bijvoegen van een briefje. Toch kan de werkelijkheid anders lopen dan de bedoeling was. Al eerder is gesteld dat bij het te vondeling leggen zich een onbedoeld chronologisch transitieproces kan voltrekken waarbij een levende baby overgaat naar babylijkje. Maar daarnaast kunnen vondelingen en babylijkjes ook beide uiting zijn van hetzelfde ongewenste of onmogelijke moederschap, en in die zin als min of meer gelijkwaardige, ‘bewust gekozen’ opties worden beschouwd. In dat licht is het denkbaar dat vondeling leggen, vooral op slecht zichtbare of bezochte plaatsen, als een vorm van passieve neonaticide (‘babymoord’) kan worden gezien.

Samengevat zijn de volgende vier combinaties van intentie en werkelijkheid mogelijk (tabel 1).

Tabel 1: Combinaties intentie x realiteit

Realiteit ↓		
Dood	Dood	Dood
Leven	Leven	Leven
Intentie →	Leven	Dood

Welke van de vier uitkomsten zouden nu kunnen bijdragen aan een definitie van een vondeling? In een aanzienlijk deel van de dossiers is de vondelinglegger niet bekend, noch is er aanvullende informatie beschikbaar; de intentie kan dan niet worden afgeleid. Immers, de intentie ‘Leven’ kan zowel leiden tot leven als dood (tabel 2).

Tabel 2: Resultaten intentie ‘Leven’

Realiteit ↓		
Dood	Dood	Dood
Leven	Leven	Leven
Intentie →	Leven	Dood

Tegelijk kan ook de intentie ‘Dood’ leiden tot zowel leven als dood (tabel 3).

Tabel 3: Resultaten intentie ‘Dood’

Realiteit ↓		
-------------	--	--

Dood	Dood	Dood
Leven	Leven	Leven
Intentie →	Leven	Dood

Definiëring op basis van de onuitgesproken intentie van de vondelinglegger levert dus ambigue, en daarom ongeschikt geachte resultaten op; een uitgesproken intentie kan wel worden meegenomen in de definitie.

Publieke opinie

De publieke opinie in de gedaante van de media is unaniem: een levende baby is een vondeling, een dode baby is een babylijkje. Ook als een kind in een vondelingenvoorziening wordt gelegd (zoals de vondelingenschuif in België), door de eigen moeder als vondeling wordt gepresenteerd, of zeven jaar en ouder is (zoals de negenjarige vondeling uit 1993 bij wie bovendien door achterblijvende geestelijke ontwikkeling en anderstaligheid eveneens de eerder genoemde hulpeloosheid kan worden verondersteld). Deze definitie volgt dus volledig de realiteit (tabel 4).

Tabel 4: Resultaten realiteit 'Leven'

Realiteit ↓		
Dood	Dood	Dood
Leven	Leven	Leven
Intentie →	Leven	Dood

Een even begrijpelijke als praktische redenering: weliswaar kan ook hier sprake zijn van een tweedeling in bedoelde en onbedoelde vondelingen, maar in beide gevallen is het resultaat voor kind en maatschappij hetzelfde, namelijk 'leven'. Deze gedachtegang sluit overigens ook aan op de definitie die Fiom (2015) hanteert: "Slachtoffers van infanticide en dood geboren kinderen die gevonden worden, worden niet geteld als vondeling."

Er lijkt daarnaast ook te worden verondersteld dat het verlaten of vinden buiten het eigen huis gebeurt. De term 'te vondeling leggen' impliceert immers een actie met een beweging naar een zekere plaats; kinderen die in het ouderlijk huis in hulpeloze toestand worden achterlaten, worden namelijk (ook niet) in de media als vondeling aangeduid.

Conclusie

De (afgeleide) omschrijvingen in de onderzochte perspectieven zijn te specifiek, excluderend van karakter of in tegenspraak met elkaar, maar geven wel handreikingen. Op basis daarvan is de volgende brede definitie geformuleerd:

Een vondeling is een minderjarige die op een niet-eigen plek is geplaatst, levend is gevonden, én/of door de verlater én/of door de wetgevende dan wel rechterlijke dan wel uitvoerende macht én/of door de media als zodanig wordt aangeduid.

Daarmee is in ieder geval voor het beoogde vondelingenonderzoek op basis van online berichtgeving een praktisch toepasbare leidraad beschikbaar voor het coderen van gevonden kinderen.

Literatuur

Fiom (2015). Cijfers vondelingen. Gevonden op <https://fiom.nl/kenniscollectie/vondelingen/cijfers>

Lindenberg, K.K. en H.M. van Maurik, (2013). Commentaar bij Boek II, Titel XV Sr, Verlating van hulpbehoevenden (art. 255-260 Sr). In C.P.M. Cleiren en M.J.M. Verpalen (Eds.), *Tekst en Commentaar Strafrecht*. Deventer: Kluwer.

Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (2014). *Vondelingenkamer en babyhuis*. Den Haag: auteur.

Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie (2013). *Strafrechtelijke aspecten van de vondelingenkamer in een babyhuis*. Den Haag: auteur.

Wijk, A. van (2015). *Vondelingen in de Kamer* (masterthesis, Tilburg University).